

Ivan Petrov

Sfera nadawczo/odbiorcza "I Listu św. Pawła do Koryntian" w świetle genologii językowej (na materiale polskim i rosyjskim)

Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica Rossica 3, 95-114

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

*Ivan Petrov**

**SFERA NADAWCZO/ODBIORCZA I LISTU ŚW. PAWŁA
DO KORYNTIAN W ŚWIETLE GENOLOGII JĘZYKOWEJ
(NA MATERIALE POLSKIM I ROSYJSKIM)¹**

1. WPROWADZENIE

Naukowe zainteresowanie Biblią ma swoją głęboką tradycję, głównie w naukach teologicznych i filozoficznych. W wieku XX Pismo Św. zaczyna być również przedmiotem badań także innych dziedzin naukowych, w tym lingwistyki. Konstatacja kulturotwórczej roli Biblii, jej wpływów na procesy historycznoliterackie i historycznojęzykowe prowokuje i motywuje do coraz to nowych poszukiwań naukowych. Biblia jako przedmiot badań filologicznych jest z pewnością źródłem niewyczerpanym, ambicją zaś niniejszej pracy jest tylko zasygnalizowanie kilku zagadnień, które mogą być interesujące z lingwistycznego punktu widzenia.

Autor prezentuje wyniki przeprowadzonej analizy sześciu wybranych przekładów *I Listu do Koryntian* na język polski i rosyjski (zob. Teksty źródłowe), opierającej się na założeniach genologii językowej. Język religijny w ostatnich latach często był przedmiotem podobnego opisu (Zdunkiewicz-Jedynak 1996; Makurowska 1998; Ceglińska 2000), który stopniowo obejmuje również tekst Pisma Św. Przekłady do analizy zostały wybrane na podstawie kilku kryteriów. Po pierwsze – są one w szerokim znaczeniu tego słowa współczesne, tj. pochodzą z wieku XX i reprezentują powojenny język literacki. Wyjątkiem jest jeden rosyjski przekład, tzw. *Synodalny*, pochodzący z 2. poł. wieku XIX. W analizie wykorzystane zostało jednak wydanie uwspółcześnione. Drugim kryterium jest zasada oryginalnego języka jako podstawy przekładu, a więc wszystkie sześć tekstów przetłumaczone zostały (przynajmniej według deklaracji translatorów)

* Uniwersytet Łódzki.

¹ Niniejszy artykuł oparty jest na pracy magisterskiej pod tym samym tytułem, napisanej w Katedrze Historii Języka Polskiego UŁ pod kierunkiem prof. dr hab. Elżbiety Umińskiej-Tytoń i prof. dr hab. Danuty Bieńkowskiej i obronionej w 2000 r.

z języka greckiego. Kryterium trzecie związane jest z typem przekładu. Według Remigiusza Popowskiego, „dzisiejsza teoria przekładu wyróżnia cztery rodzaje tłumaczeń: 1. Przekład literalny – niewolniczo trzyma się morfologicznej i syntaktycznej struktury oryginału. 2. Przekład filologiczny – dba o wierne oddanie semantyki oryginału i uwzględnia także jego kontekst kulturowy. 3. Przekład artystyczny – koncentruje się na artystycznych walorach tekstu i stara się je ukazać także w tłumaczeniu nawet z naruszeniem myśli. 4. Parafraza literacka – zachowuje myśl przewodnią i nastrój oryginału, nie dba natomiast o zachowanie treści poszczególnych zdań i motywów” (Popowski 1994: XII). Analizowane w niniejszej pracy przekłady mają w przekonaniu autora charakter filologiczny.

Głównym celem analizy jest opis sfery nadawczo/odbiorczej *I Listu do Koryntian*, ustalenie funkcji pragmatycznych występujących w niej form językowych oraz częściowe (w ramach tej sfery) zmodelowanie względnie uniwersalnego dla Listów Apostolskich wzorca gatunkowego. Dodatkowym celem jest wykrycie najważniejszych różnic występujących w analizowanych przekładach, zwłaszcza na linii polsko-rosyjskiej opozycji językowej. Analiza obejmuje zasadniczo cały tekst *Listu*, z wyjątkiem niektórych fragmentów poetyckich: *Hymnu o miłości* (13, 1–13) (zob. Pietrow 2003), *Hymnu o zwycięstwie Chrystusa* (15, 54–57), cytatów z innych ksiąg biblijnych i mowy niezależnej.

2. LIST APOSTOLSKI W ŚWIETLE GENOLOGII JĘZYKOWEJ

Niniejsza analiza wyznaczników gatunkowych listu na przykładzie *I Listu Św. Pawła do Koryntian* wzoruje się w znacznym stopniu na modelu, zastosowanym przez Marzenę Makuchowską w pracy *Modlitwa jako gatunek języka religijnego* (Opole 1998). Wpisując się w „stosunkowo młody nurt badań genologicznych, które mają za przedmiot nie tylko gatunki literatury oraz formy oratorskie, lecz całe *universum* tekstowe” (Makuchowska 1998: 7), autorka posługuje się w swej pracy teorią prototypu, właściwą dla lingwistyki kognitywnej i opierającą się na założeniu, że „istnieją teksty, które ich użytkownicy uznają za prototypowe (za „najlepsze egzemplarze”), całą zaś resztę tekstów zaliczają do tego gatunku dlatego, że są one do prototypowych mniej lub bardziej podobne”.

Zgodnie z naszkicowaną przez Makuchowską genologiczną systematyzacją wypowiedzi religijnych przyjmujemy, że tekst biblijny – na równi z modlitwą, pieśnią religijną, kazaniem, listem pasterskim – należy do języka religijnego [Makuchowska 1998:33]. Ogólna zaś definicja języka religijnego, sformułowana przez I. Bajerową i powtórzona przez Makuchowską, wyróżnia ten język

spośród innych odmian języka ogólnonarodowego „nie na zasadzie formy, ale funkcji, jaką pełni ta odmiana w języku społecznym”. Język religijny służy więc „tej kategorii życia społecznego, którą określamy jako życie religijne” (Bajerowa 1994: 11). Należy stwierdzić, że zaproponowana przez Makuchowską typologia wypowiedzi religijnych nie odzwierciedla całej złożoności problemu, polega bowiem na powszechnych skojarzeniach z komunikacją religijną, o czym zresztą sama autorka wspomina (Makuchowska 1998: 33). Rzecz w tym, że w obrębie języka religijnego niektóre pola gatunkowe wypowiedzi, czasami zaś nawet ich wzorce (tzw. centra pola gatunkowego) wzajemnie się nakładają, rezultatem czego jest zacieranie się granic gatunkowych i utrudnienie sporządzenia odpowiedniej systematyzacji. Wydaje się zresztą, że całościowa typologia wypowiedzi religijnych, uwzględniająca wszystkie możliwe kryteria ich oceny w ogóle nie jest możliwa, systematyzacje zaś częściowe, opierające się na wybranych aspektach funkcjonowania tych wypowiedzi, powinny być rezultatem licznych badań w tej materii.

Rezygnując w tym miejscu z ambicji usytuowania tekstu biblijnego w jakimkolwiek systemie genologicznym, spróbujmy wymienić te cechy, które odróżniają go od innych wypowiedzi religijnych i składają się na jego podstawową charakterystykę.

Po pierwsze – tekst biblijny jest tekstem zapisanym, tj. utrwalonym i funkcjonującym w postaci nieziennej od momentu ostatecznego ustalenia kanonu ksiąg biblijnych. Wszelkie dyskusje i poszukiwania tekstologiczne lub kanońskie nie negują tego fundamentalnego założenia, lecz potwierdzają, ponieważ są bezpośrednią jego implikacją.

Drugą cechą jest wewnętrzne literackie zróżnicowanie Biblii pod względem rodzajowym i gatunkowym. Wyróżnienie w Biblii form poetyckich, kultowych, prorockich, prawniczych i innych, ograniczające się do klasyfikacji ksiąg, jest niewystarczające, ponieważ synkretyzm ten występuje często w obrębie poszczególnych utworów, składających się na całość Biblii. Podobnie rzecz się ma z występowaniem różnych gatunków mowy.

Następnym wyróżnikiem jest brak jednego autora lub tłumacza, ponieważ wydania Biblii w językach narodowych są zazwyczaj wynikiem pracy zespołowej, tekst zaś oryginalny powstawał na przestrzeni kilku wieków i składają się nań utwory różnych autorów.

Zróżnicowanie na tych wszystkich płaszczyznach odzwierciedla się przede wszystkim na poziomie stylistycznym tekstu, z czego wynikają dyskusje dotyczące stylu biblijnego. Wydaje się, że wobec takiego spektrum różnorodnych zjawisk, z jakim mamy do czynienia w Biblii, należy zrezygnować z prób ujmowania i opisywania poziomu stylistycznego tekstu biblijnego w sposób syntetyczny. Mówienie o stylu biblijnym może być uzasadnione tylko w odniesieniu do tradycji przekładowej.

Jak już zostało powiedziane, pola gatunkowe wypowiedzi religijnych często się wzajemnie nakładają. Tekst biblijny dostarcza tu wielu dowodów. Przecież występują w nim utwory, które możemy określić jako modlitwy, pieśni religijne, listy, kazania, by posłużyć się systematyzacją Makuchowskiej. Wszystkie więc te gatunki języka religijnego można uznać za gatunki Biblii, która zdaniem Makuchowskiej również jest gatunkiem języka religijnego (Makuchowska 1998: 33–36). Można unikać tej sprzeczności, rezygnując z umiejscowienia Biblii, czy w ogóle „pism świętych” w szeregu innych wypowiedzi religijnych. Zakładamy zatem, że tekst biblijny należy do języka religijnego, nie stanowi jednak spójnej i jednolitej wypowiedzi religijnej.

Kolejne wątpliwości budzi zastosowanie określenia „gatunek mowy” w stosunku do wypowiedzi religijnych. Ze schematu Makuchowskiej można wysnuć wniosek, że każda grupa wypowiedzi religijnych, odznaczających się pewną ilością wspólnych cech, stanowi gatunek mowy, do których są zaliczane: listy pasterskie, kazania, sakramenty i sakramentalia, tzw. nabożeństwa, rozmyślenia, rozważania, teksty doktrynalne, encykliki, adhortacje, dekrety (Makuchowska 1998: 35). Wydaje się jednak, że w takim ujęciu następuje pomieszanie płaszczyzn typologicznych, ponieważ „gatunek nie jest dowolną wielkością kwalifikacyjną czy zbiorem tekstów wydzielonych na podstawie dowolnych ich właściwości” (Gajda 1993: 246). Nawet jeżeli zgodzimy się z założeniem, że gatunki mowy tworzą pewne „rodziny”, uzależnione od odmiany stylowej języka, tzn. że istnieje pewna grupa gatunków języka (stylu) religijnego, musimy przyjąć, iż pomiędzy tymi „rodzinami” nieprzekraczalnych granic nie ma i te same gatunki mogą funkcjonować w różnych odmianach stylowych (por. Gajda 1993: 256–257; Kałkowska 1982: 8).

Biblia jest zbiorem wypowiedzi religijnych. Każda z tych wypowiedzi jest realizacją pewnej liczby wzorców gatunkowych, które należy wyodrębnić, wydzielić z nich dominantę i wskazać na czynniki, które tę dominantę oraz pozostałe struktury gatunkowe konstytuują. Pamiętać przy tym należy, że „konkretne teksty mogą realizować wzorce w różnej mierze” (Gajda 1993: 248, 252), a zatem nie wszystkie wyznaczniki gatunku – składające się na jego „idealny” model, albo wyodrębnione na podstawie analizy tekstu, uznanego za prototyp – znajdą równomierne i proporcjonalne zastosowanie w konkretnej wypowiedzi; niektóre z nich w ogóle mogą w tekście nie wystąpić (por. Makuchowska 1998: 114).

List Apostolski nie jest gatunkiem języka religijnego, lecz wypowiedzią religijną, realizującą rozmaite wzorce gatunkowe, wśród których najważniejszy jest wzorzec listu. Wzorzec ten w języku ogólnym funkcjonuje na wielu płaszczyznach stylowych, nie możemy zatem Listu Apostolskiego, reprezentującego styl (język) religijny, ujmować jako prototyp listu jako takiego, niezależnie od tego, że kontekst socjo- i ogólnokulturowy, w którym Listy Apostolskie powstawały, zbliżony jest do kontekstu, określającego genezę listu (tradycja

grecko-rzymska) (por. Gajda 1993: 250, 254; Skwarczyńska 1937: 214). Sytuację użycia wzorca gatunkowego listu w języku religijnym należy uznać, jak się zdaje, za szczególną, nietypową.

Wyodrębnienie i opis czynników konstytuujących strukturę „listu w ogóle” znacznie wykracza poza cele niniejszej pracy. W swojej analizie skoncentruję się na wybranych zagadnieniach, istotnych dla omawianego problemu, opierając się o warsztat metodologiczny, zaproponowany przez Makuchowską oraz o humanistyczną teorię gatunku Stefanii Skwarczyńskiej, ściślej zaś – o sporządzoną przez nią listę konstytuujących gatunek czynników (por. Gajda 1993: 248), która wygląda następująco:

- 1 – nadawca
- 2 – odbiorca
- 3 – stosunek nadawca/odbiorca
- 4 – sytuacja: nadawcza, nadawczo/odbiorcza i odbiorcza
- 5 – funkcja tekstu
- 6 – przedmiot (temat) tekstu
- 7 – ujęcie przedmiotu
- 8 – tworzywo tekstu
- 9 – przedstawienie i wyraz
- 10 – kod

Uwaga zostanie zwrócona głównie na pierwsze cztery spośród tych dziesięciu czynników, albowiem wiążąca się z nimi dialogowość jest, jak się zdaje, najbardziej charakterystyczna dla listu. Oprócz tego realizacja wspomnianych czynników w Listach Apostolskich może być uznana chyba za przejaw najbardziej typowej właściwości listu dla tych – szczególnych ze względu na realizację pozostałych czynników – wypowiedzi.

3. SFERA NADAWCZO/ODBIORCZA LISTU

Osobliwość Listu Apostolskiego na tle innych wypowiedzi (religijnych bądź nie), w których w mniejszym czy większym zakresie realizowany jest wzorec gatunkowy listu, obejmuje (oprócz czynników 5–10, o których mowa wyżej) również sferę relacji nadawca/odbiorca (dalej: sfera n/o). Fundamentalne jednak właściwości tych relacji, ustalone dla listu jako gatunku mowy w ogóle i sformułowane przez A. Kałkowską (1982), należą niewątpliwie do konsekwentnie realizowanych również w tej grupie ksiąg biblijnych. „Podstawowa opozycja znajdująca wyraz w budowie językowej listu wynika z przecięcia się sytuacji, w jakiej list powstaje, z celem, któremu służy. Jest to sytuacja *par excellence* monologowa, zaistniała w warunkach mowy wewnętrznej, a zorganizowana

i prowadząca do nawiązania dialogu z nieobecny partnerem”. (Kałkowska 1982: 14). Owa dialogowość listu ma charakter dwojaki: zewnętrzny (naturalny, wynikający z założeń korespondencji i związany z przesłaniem poprzedzającym i przesłaniem następującym oraz kontekstem pragmatycznym) oraz wewnętrzny (wynikający z „zapotrzebowania partnerów na bezpośrednią rozmowę, które z jednej strony wprowadza elementy autentycznie kolokwialne, a z drugiej – prowadzi do powstania dialogu imitowanego”) (por. Kałkowska 1982: 14).

Do cech osobliwych *I Listu do Koryntian* należą przede wszystkim właściwości osobowe nadawcy i odbiorcy, które znajdują wyraz na płaszczyźnie językowej utworu. Analiza pierwszych wersetów *Listu*, zawierających informację o nadawcy i apostoł, pomoże te cechy wyodrębnić i opisać².

1, 1

BT: Paweł, z woli Bożej powołany na apostoła Jezusa Chrystusa, i Sostenes,

BP: Paweł, z woli Bożej powołany na apostoła Jezusa Chrystusa, oraz brat Sostenes

BL: Paweł, powołany apostoł Jezusa Chrystusa na mocy woli Bożej, i brat Sostenes.

СИН: Павел, волею Божию призванный Апостол Иисуса Христа, и Сосфен брат,

БЕЗ: Павел, волею Божию призванный Апостол Христа Иисуса, и Сосфен брат,

ТИЦ: Павел, по воле Бога и призыву Его апостол Помазаника Иисуса, вместе с братом Состеном,-

1, 2

BT: do kościoła Bożego w Koryncie, do tych, którzy zostali uświęceni w Jezusie Chrystusie i powołani do świętości wespół ze wszystkimi, którzy na każdym miejscu wzywają imienia Pana naszego Jezusa Chrystusa, ich i naszego Pana.

BP: do kościoła Bożego w Koryncie, do tych, którzy zostali uświęceni w Jezusie Chrystusie i powołani do świętości wraz ze wszystkimi, którzy na każdym miejscu wzywają imienia Pana naszego Jezusa Chrystusa, zarówno ich jak i naszego Pana.

BL: Kościółowi Bożemu w Koryncie, uświęconym w Chrystusie Jezusie, powołanym świętym, wraz ze wszystkimi, którzy wzywają imienia Pana naszego Jezusa Chrystusa w każdym miejscu, u siebie i u nas.

СИН: церкви Божией, находящейся в Коринфе, освященным во Христе Иисусе, призванным святым, со всеми призывающими имя Господа нашего Иисуса Христа, во всяком месте, у них и у нас:

² Wykładniki kategorii nadawcy zaznaczane są **czcionką pogrubioną**, wykładniki kategorii odbiorcy – podkreślane.

БЕЗ: церкви Божией, находящейся в Коринфе, освященным во Христе Иисусе, призванным святым, со всеми, призывающими во всяком месте имя Господа нашего Иисуса Христа, их Господа и нашего,-

ТИЦ: Божьей общине Коринфа, призванным святым, освященным в Помазанике Иисусе, и всем где бы то ни было призывающим имя Иисуса Христа, их и нашего Господина.

Pod względem treściowym nadawcą tekstu jest Św. Paweł, autor listu oraz brat Sostenes, chrześcijanin bardzo bliski Pawłowi (por. Langkammer 1998: 19), odbiorcą zaś – Kościół lokalny w Koryncie oraz wszyscy wierzący w Chrystusa niezależnie od miejsca zamieszkania. Na uwagę zasługuje tu przede wszystkim opozycja osobowego nadawcy (Sostenes bowiem nie pojawia się w roli nadawcy w dalszych partiach tekstu) w stosunku do wielo(bez)osobowego odbiorcy, który składa się z potencjalnie nieograniczonej liczby osób. Jak pisze Skwarczyńska, „list zwrócony do większej ilości adresatów musi uprościć wielokrotność różnych cech ich indywidualności. Musi, jednym słowem, sprowadzić ich do wspólnego mianownika, wyodrębniając z osobowości każdego z nich elementy wspólne; powstanie w ten sposób psychika zbiorowa o walorach prostych, niezłożonych, jednolitych” (Skwarczyńska 1937: 87–88).

Oddzielnym zagadnieniem w kontekście dialogowości może być też kwestia przynależności tekstu biblijnego do sfery *sacrum* (czynnik ten powinien być brany pod uwagę przy opisie języka religijnego), czego rezultatem jest aprioryczne, wynikające z doktryny chrześcijańskiej przypisywanie autorstwa tekstu Pisma Św. (w sposób pośredni oczywiście) Bogu (Napiórkowski 1994: 87–90). Konsekwencją tego założenia jest wprowadzenie w sferę dialogu nadawcy, który jest nadrzędny względem nadawcy faktycznego. Czynnik ten zresztą nie odnosi się wyłącznie do współczesnej interpretacji tekstu biblijnego, albowiem zasada szeroko pojętego natchnienia Bożego była z pewnością uświadamiana przez wszystkich uczestników opisywanego dialogu, stając się jednocześnie jednym z elementów konstytuujących jego formę. Perspektywa narracyjna *I Listu do Koryntian* (jak również pozostałych tekstów biblijnych, w których występuje narrator ujawniony) jest złożona: na równi z narratorem (nadawcą) auktorialnym (Św. Paweł) występuje w niej narrator wszechwiedzący (Bóg), przy czym jego obecność nie jest na gruncie polskim czy rosyjskim zaznaczana za pomocą środków gramatycznych (w odróżnieniu np. od języka bułgarskiego, co jest wynikiem pewnych właściwości systemu modalno-temporalnego tego języka (por. Korytkowska 2000)). Dowodem tej obecności – oprócz specyfiki języka religijnego – jest sam tekst *Listu*, albowiem wprowadzona perspektywa ponadludzka modyfikuje cechy odbiorcy, przyłączając do omówionej wyżej „psychiki zbiorowej” adresatów osobę narratora auktorialnego. Formalnymi wykładnikami tej modyfikacji, które szczegółowo zostaną omówione niżej, są np. pytania retoryczne, zmienna narracja lub sformułowania odnoszące się do Boga (*Pan nasz Jezus Chrystus, Господь наш Иисус Христос*). Nie są to – jak się zdaje

– wyłącznie struktury imitujące dialog i wprowadzające dynamikę kolokwialną do *Listu* (Kałkowska 1982: 34–35), lecz właśnie wykładniki zmodyfikowanej z perspektywy wszechwiedzącej narracji sfery n/o.

Na podstawie powyższych spostrzeżeń możemy stwierdzić, iż do immanentnych cech *I Listu do Koryntian* należy wymienne występowanie i przeplatanie się (niekiedy w ramach jednego zdania) dwóch zasadniczych sposobów realizacji sfery n/o. Pierwszy sposób możemy umownie nazwać tradycyjnym, ponieważ odpowiada on w zasadzie tradycyjnej realizacji układu *nadawca* → *znak* → *odbiorca*. Sposób drugi jest zmodyfikowany – jak już zostało powiedziane – z perspektywy wszechwiedzącej narracji. Inwentarz formalnych i strukturalnych wykładników sfery n/o w obydwu grupach jest podobny, ale formy językowe podporządkowane są różnym celom i pełnią różne funkcje w zależności od tego, w której grupie występują (z wyjątkiem, oczywiście, pewnej liczby wspólnych celów i funkcji dla obydwu grup, związanych z dialogowością listu (por. Kałkowska 1982: 34–35)).

3.1. Językowe wykładniki tradycyjnej realizacji sfery n/o

Typowymi wskaźnikami narratora są w *I Liście do Koryntian* formy zaimka osobowego *ja*, *я*, zaimków dzierżawczych 1 os. sg. oraz formy koniugacyjne czasowników w 1 os. sg. Wykładniki te są w tekście najczęściej spotykane:

1, 14

BT: Dziękuję Bogu, że prócz Kryspusa i Gajusa nikogo z was **nie ochrzciłem**.

BP: Dziękuję Bogu, że poza Kryspusem i Gajusem nikogo z was **nie ochrzciłem**.

BL: Dziękuję Bogu, że **nie ochrzciłem** nikogo z was oprócz Kryspusa i Gajusa,
СИН: Благодарю Бога, что **я** никого из вас **не крестил**, кроме Криспа и Гаия,

БЕЗ: Благодарю Бога, что **я** никого из вас **не крестил**, кроме Криспа и Гаия,

ТИЩ: Слава Богу, **я** никого из вас **не крестил**, кроме Криспа и Гаия,

1, 17

BT: Nie posłał **mnie** Chrystus, **abym chrzcil**, lecz **abym głosił** Ewangelię...

BP: Chrystus bowiem nie posłał **mię**, **abym chrzcil**, lecz **abym głosił** dobrą nowinę...

BL: Chrystus bowiem **mnie** nie posłał, **abym chrzcil**, lecz **abym głosił** Ewangelię...

СИН: Ибо Христос послал **меня** не крестить, а благовествовать...

БЕЗ: Ибо не послал **меня** Христос крестить, но благовествовать...

ТИЩ: Не крестить **меня** послал Христос, а передать Весть...

W dalszych partiach tekstu spotykane są wyjątki od tej prawidłowości. Kiedy Paweł mówi nie tylko we własnym imieniu, lecz przywołuje autorytet lub doświadczenie innych apostołów, swoich współpracowników albo całego Kościoła (podkreślając jednak wyraźną opozycję pomiędzy nadawcą a odbiorcą), wskaźnikami podmiotu mówiącego są formy zaimka osobowego *ты, мы*, zaimków dzierżawczych 1 os. pl. oraz formy koniugacyjne czasowników w 1 os. pl. Lokalizacja tych fragmentów w tekście wygląda następująco: 3, 9; 4, 1,6,8–13; 9, 4–6,10–12; 11, 16; 15, 11,14–15,30. Oto przykłady:

3, 9

BT: **Мы** bowiem **jestеśmy** pomocnikami Boga...

BP: **Jestеśmy** bowiem **współpracownikami** Boga...

BL: **Jestеśmy** bowiem **współpracownikami** Boga...

СИН: Ибо **мы** соработники у Бога...

БЕЗ: Ибо **мы** – Божии сотрудики...

ТИЩ: **Мы** оба – помощники у Бога...

4,12

BT: ... i utrudzeni pracą rąk własnych. **Благославимы**, gdy **нам** złorzeczą, **znosимы**, gdy **нас** prześladowają;

BP: ... i **трудимы** pracą rąk własnych. Rzucają na **нас** obelgi, a **мы благославимы**, prześladowają **нас**, a **мы** to cierpliwie **znosимы**.

BL: **Трудимы** się pracując własnymi rękoma; znieważają **нас**, a **мы благославимы**, prześladowani, **znosимы** to,

СИН: ... и **трудимся**, работая своими руками. Злословят **нас**, **мы благославляем**; гонят **нас**, **мы терпим**;

БЕЗ: ... и **скитаемся** и **трудимся**, работая своими руками; ругаются над нами – **мы благославляем**; гонят **нас** – **мы терпим**;

ТИЩ: **Мы** и **трудимся**, и **зарабатываем** себе на хлеб. **Нас** клянут, а **мы благославляем**, **нас** преследуют, а **мы терпим**.

Osoba nadawcy (niezależnie od tego, czy jest on jednostkowy, czy zbiorowy) może być ujawniona w tekście również za pomocą środków leksykalnych. Narrator w tym wypadku mówi o sobie jak gdyby w 3 os. sg., sytuacja taka należy jednak do rzadziej występujących: 1, 1,13; 3, 5,22.

3, 22

BT: ... czy to **Павел**, czy Apollos, czy Kefas... wszystko jest wasze...

BP: ... **Павел**, Apollos czy Piotr... wszystko jest wasze...

BL: ... czy to **Павел**, czy Apollos, czy Kefas... wszystko jest wasze...

СИН: **Павел** ли, или Аполлос, или Кифа... – все ваше...

БЕЗ: **Павел** ли, или Аполлос, или Кифа... все ваше...

ТИЩ: **Павел**, Аполл и Кефа... – все принадлежит вам...

Odbiorca wpisany jest do tekstu najczęściej za pomocą form zaimka osobowego *ты, вы*, zaimków dzierżawczych 2 os. pl. oraz form koniugacyjnych czasowników w 2 os. pl. Częste jest również użycie obok form indicatiwu trybu rozkazującego 2 os. pl.:

15, 2

BT: ... Przez nią również będziecie zbawieni, jeżeli ją zachowacie tak jak wam rozkazałem... Chyba żebyście uwierzyli na próżno.

BP: Dzięki ewangelii dostąpiliście zbawienia, o ile ją zachowacie w takiej formie, w jakiej wam ogłosiłem, chyba że uwierzyliście lekkomyślnie.

BL: ... Przez nią uzyskacie również zbawienie, jeżeli ją zachowacie taką, jaką wam głosiłem... chyba żeście uwierzyli bez przekonania.

СИН: ... которым и спасаетесь, если преподанное удерживаете так, как я благовествовал вам, если только не тщетно уверовали.

БЕЗ: ... которым и спасаетесь. В этом смысле я благовествовал вам, если вы держитесь моего благовествования, если только вы не напрасно уверовали.

ТИЩ: ... она вас и спасет. Напомню и слова, какими я передал вам Весть, если вы держитесь ее, если вы не бездумно поверили.

16, 13

BT: Czuwajcie, trwajcie mocno w wierze, badźcie mężni i umacniajcie się.

BP: Czuwajcie, trwajcie w wierze, badźcie mężni i umacniajcie się.

BL: Czuwajcie, trwajcie stanowczo w wierze, badźcie mężni i mocni.

СИН: Бодрствуйте, стойте в вере, будьте мужественны, тверды.

БЕЗ: Бодрствуйте, стойте в вере, будьте мужественны, сильны.

ТИЩ: Бодрствуйте, будьте тверды в вере, мужественны и сильны.

Wyjątki od tej prawidłowości, w których odbiorca ujawnia się poprzez formy 2 os. sg., mają – jak się zdaje – funkcje pragmatyczne (głównie dydaktyczne i perswazyjne) i polegają na „wyodrębnieniu” określonej grupy odbiorców spośród wszystkich adresatów *Listu* celem bardziej bezpośredniego z nimi kontaktu. Funkcja ta jest spełniona, jeżeli wprowadzone są w odpowiednich miejscach środki leksykalne (7, 16,21):

7, 16

BT: A skądże zresztą możesz wiedzieć, żono, że zbawisz twego męża? Albo czy jesteś pewien, mężu, że zbawisz swoją żonę?

BP: Skąd bowiem wiesz, żono, że zbawisz męża? Albo skąd wiesz, mężu, że zbawisz żonę?

BL: ... skądże możesz wiedzieć, żono, że zbawisz twego męża? A ty, mężu, czy jesteś pewny, że zbawisz swoją żonę?

СИН: Почему ты знаешь, жена, не спасешь ли мужа? Или ты, муж, почему знаешь, не спасешь ли жены?

БЕЗ: ... почему ты знаешь, жена, что спасешь мужа, или почему ты знаешь, муж, что спасешь жену?

ТИЩ: Но ведь ты, жена, не знаешь, не спасешь ли мужа. А ты, муж, - не спасешь ли жену?

Środki leksykalne na przestrzeni całego tekstu (głównie w postaci inwokacji: *bracia, bracia moi, kochani moi, bracia moi najmilsi, братья, братья мои*,

возлюбленные мои, братья мои возлюбленные, ale nie tylko) są wskaźnikami osoby odbiorcy, dzielą tekst na tematycznie spójne fragmenty, pełnią funkcję fatyczną (podtrzymywanie kontaktu) oraz szereg funkcji stylistycznych, wśród których najważniejsze łączą się ze stanem emocjonalnym podmiotu mówiącego (ekspresja) (por. Makuchowska 1998: 105–106) (1, 2,10,11,26; 2, 1; 3, 1; 7, 24,29; 10, 1,14; 11, 33; 12, 1; 14, 6,20,26,39; 15, 1,31,50,58; 16, 15). Wskazywanie na odbiorcę poprzez formy 2 os. sg. bez użycia środków leksykalnych łączy w sobie cele ekspresji i perswazji i występuje zazwyczaj w zdaniach pytających. Lokalizacja tych fragmentów wygląda następująco: 4, 7; 7, 27–28; 8, 10–11; 14, 16–17; 15, 36–37. Oto przykład:

4, 7

BT: Któż będzie cię wyróżniał? Cóż masz, czego byś nie otrzymał? A jeśliś otrzymał, to czemu się chęłpisz, tak jakbyś nie otrzymał.

BP: Kto ciebie wyróżnia? Co posiadasz, czego byś nie otrzymał? Jeśli zaś otrzymałeś, to dlaczego chłubisz się tym tak, jakbyś nie otrzymał?

BL: Któż cię bowiem należycie wyróżni i cóż masz, czego byś nie otrzymał? A jeśli otrzymasz, czemu się chęłpisz, jakbyś nie otrzymał.

СИН: Ибо кто отличает тебя? Что ты имеешь, чего бы не получил? А если получил, что хвалишься, как будто не получил?

БЕЗ: В самом деле, кто тебя выделяет? И что ты имеешь, чего бы не получил? А если получил, что хвалишься, как будто не получил?

ТИЦ: Кто выделил тебя? Есть ли у тебя что-то, чего бы ты не получил? А если получил, почему хвалишься, как будто это твое?

Interesujące są również fragmenty, w których wskaźnikami odbiorcy są formy 1 os. sg. Taki typ narracji przypomina monolog wewnętrzny i jest z pewnością podporządkowany celom pragmatycznym, zmuszając z jednej strony odbiorcę do bezpośredniego odniesienia przekazywanych treści do własnej osoby, z drugiej zaś – sytuując narratora auktorialnego w określonym układzie hierarchicznym. Postawa Pawła wskutek tego staje się przykładem dla pozostałych chrześcijan. Środek ten systematycznie występuje w tekście: 6, 12,15; 8, 13; 9, 1; 10, 29–30; 14, 11,14–15.

8, 13

BT: Jeśli więc pokarm gorszy brata mego, przenigdy nie będę jadł mięsa, by nie gorszyć brata.

BP: Jeśli więc pokarm gorszy mego brata, przenigdy nie będę jadł mięsa, aby go nie gorszyć.

BL: Jeśli przeto pokarm gorszy brata mego, nigdy nie spożyję mięsa, abym nie zgorszył brata mego.

СИН: ... если пища соблазняет брата моего, не буду есть мяса вовек, чтобы не соблазнить брата моего.

БЕЗ: Поэтому если пища вводит брата моего в соблазн, ни за что не буду есть мяса вовек, чтобы брата моего не соблазнить.

ТИШ: ... если пища – камень преткновения для моего брата, никогда не буду есть мяса, чтобы не побуждать моего брата отступить.

Najmniej nacechowanym stylistycznie sposobem ujawniania odbiorcy jest używanie form 3 os. sg. i pl. W sytuacjach takich głównie poprzez kontekst możemy ustalić, czy określona forma jest wskaźnikiem odbiorcy, czy też osoby nie należącej do sfery n/o. Jest to jednak dosyć typowy dla analizowanego tekstu zabieg, a brak ekspresji wpływa raczej dodatnio na funkcje pragmatyczne, stwarzając abstrakcyjne modele postaw i zachowań, którymi powinien kierować się odbiorca (por. na przykład 8, 2; 11, 4–12; 14, 5; 16, 22). Funkcję tę wzmacniają zaimki uogólniające typu *кто, ktokolwiek, każdy, всякий*.

11, 27

BT: ... кто споżyва хлеб и пije кielich Pański nieгодnie, winny будзе Ciała и Kрви Pańskiej.

BP: Ktokolwiek zatem nieгодnie споżyва хлеб lub пije z kielicha Pana, ten будзе odповідал за споżywanie Ciała и Kрви Pana.

BL: ... каждый, кто бы споżyвал ten хлеб albo пil кielich Pański негодnie, winien будзе Ciała и Kрви Pańskiej.

СИН: ... кто будет есть хлеб сей или пить чашу Господню недостойно, виновен будет против Тела и Kрови Господней.

БЕЗ: ... кто ест хлеб и пьет чашу Господа недостойно, тот будет виновен против тела и крови Господа.

ТИШ: Всякий, кто ест этот хлеб и пьет из чаши Господа недостойно, тот виновен перед телом и кровью Господина нашего.

3.2. Językowe wykładniki zmodyfikowanej realizacji sfery n/o

Modyfikacja sfery n/o poprzez wprowadzenie (zarówno intencjonalne, jak i interpretacyjne) do perspektywy narracyjnej osoby narratora wszechwiedzącego, nie ujawniającego jednak *expressis verbis* swojej obecności, ma znaczenie – jak zostało powiedziane wyżej – przede wszystkim dla kategorii odbiorcy, którego właściwości przyjmuje na siebie w odpowiednich fragmentach narrator auktorialny, niejako przyłączając się do dotychczasowego odbiorcy zbiorowego. Formalna realizacja tej modyfikacji pokrywa się z pewnym typem wskaźników kategorii nadawcy w tradycyjnej sferze n/o, ostateczne zaś rozstrzygnięcie kwestii przynależności i funkcji odpowiednich form niemożliwe jest bez odwołania się do kontekstu.

Podstawowymi i właściwie jedynymi wskaźnikami odbiorcy w zmodyfikowanej sferze n/o są formy zaimka osobowego *ты, мы*, zaimków dzierżawczych 1 os. pl. oraz formy koniugacyjne czasowników w teźże osobie. Często występują również formy imperatiwu w 1 os. pl., których ekspresja najwidoczniej ujawnia obecność narratora wszechwiedzącego. Formy te pełnią również

doniosłą funkcję pragmatyczną, co niewątpliwie pozytywnie wpływa na osiągnięcie celów perswazyjnych. Zmodyfikowana sfera n/o zlokalizowana jest w tekście w sposób następujący: 1, 18,23–24,30; 2, 6–7,10,12–13,16; 5, 7–8; 6, 3,14; 8, 1,4,6,8; 9, 25; 10, 6,8–9,11,16–17,22; 11, 31–32; 12, 13,23; 15, 3,19,32,49,51–52,57. Oto przykłady:

10, 8-9

BT: Nie oddawajmy się też rozpuście... i nie wystawiajmy Pana na próbę...

BP: Nie oddawajmy się rozpuście... nie kuśmy również Pana...

BL: Nie oddawajmy się również rozpuście... nie kuśmy też Pana...

СИН: Не станем блудодействовать... не станем искушать Христа...

БЕЗ: Не будем и блудить... не будем и искушать Господа...

ТИЩ: Не будем и развратничать... не будем испытывать терпение Господа.

15, 19

BT: Jeżeli tylko w tym życiu w Chrystusie nadzieję pokładamy, jesteśmy bardziej od wszystkich ludzi godni politowania.

BP: Gdyby nasza nadzieja, jaką pokładamy w Chrystusie, dotyczyła tylko obecnego życia, bylibyśmy najbardziej godni politowania spośród wszystkich ludzi.

BL: Jeśli więc tylko w tym życiu pokładamy nadzieję w Chrystusie, jesteśmy bardziej pożałowania godni niż wszyscy inni ludzie.

СИН: ... если мы в этой только жизни надеемся на Христа, то мы несчастнее всех человеков.

БЕЗ: Если мы в этой только жизни возложили надежду на Христа,- мы несчастнее всех людей.

ТИЩ: Если мы надеемся на Христа только в этой жизни, мы – самые жалкие люди.

3.3. Zagadnienia interrogatywności

W sferze n/o szczególne miejsce ze względu na swoją funkcję i formę zajmują zdania pytające. Znaczenie pytań wynika zresztą z ich fundamentalnych dla komunikatywności wypowiedzi właściwości, albowiem są to konstrukcje składniowe (wyróżniane ze względu na intencję nadawcy), którymi domagamy się odpowiedzi w postaci zdania orzekającego lub oznajmienia (por. *Encyklopedia...* 1999: 447). Jak widać, istotna rola pytań w kształtowaniu dialogowości odzwierciedlona jest już w ich definicji. Całościowe i wyczerpujące zbadanie struktur semantycznych, form i funkcji zdań pytających, występujących w *Liście*, zwłaszcza w perspektywie konfrontatywnej, wymagałoby osobnych studiów, krytycznego omówienia stanowisk badawczych dotyczących interrogatywności oraz z pewnością zastosowania innej metody, niż wybrana w niniejszej

pracy³. Nie sposób jest jednak całkowicie pominąć tego zagadnienia, albowiem pytania są jednym z najważniejszych czynników kształtujących sferę n/o w *I Liście do Koryntian*.

Pytania stanowią znaczną część tekstu *I Listu do Koryntian* (1, 13,20; 2, 11,16; 3, 3–5,16; 4, 7–8,21; 5, 6,12; 6, 1–7,9,15–16,19; 7, 16,21,27; 8, 10; 9, 1,4–11,13,18,24; 10, 16,18–19,22,29–30; 11, 13–15,22; 12, 15–17,19,29–30; 14, 6–9,15–16,23,26,36; 15, 12,29–30,32,55), występując zarówno w tradycyjnej, jak i zmodyfikowanej sferze n/o. Najprostszy wzorzec klasyfikacyjny (por. *Encyklopedia...* 1999: 447–448) pozwala nam podzielić je na pytania o rozstrzygnięcie i pytania uzupełniające. Pod wpływem kontekstu oraz ze względu na przekazywane treści pytania każdej z obydwu tych grup mogą zostać uznane za retoryczne, a więc nie wymagające odpowiedzi. Mogą one pełnić rozmaite funkcje pragmatyczne: np. pytania-prośby, pytania-rozkazy, pytania-rady, pytania-propozycje, pytania-groźby, pytania-nagany, pytania-protesty i inne. M. Zabielska nazywa takie pytania pytaniami pozornymi (cyt. za Zdunkiewicz-Jedynak 1996: 83). W większości realizują one intencje perswazyjne, łączące się niekiedy z ekspresją.

4, 21

BT: Cóż chcecie? Z różgą mam do was przybyć czy z miłością i z łagodnością ducha?

BP: Co wolicie? Czy mam przybyć do was z różgą, czy też z miłością i dobrocią?

BL: Czegóż chcecie? Czy mam do was przybyć z różgą, czy z miłością i w duchu łagodności.

СИН: Чего вы хотите? с жезлом придти к вам, или с любовью и духом кротости?

БЕЗ: Что вы хотите? Придти мне к вам с жезлом или с любовью и духом кротости?

ТИЦ: Так что же, придти к вам с палкой или с любовью и лаской?

10, 29

BT: Bo dlaczego by czyjeś sumienie miało wyrokować o mojej wolności?

BP: Dlaczego bowiem moja wolność ma być sądzona przez czyjeś sumienie?

BL: Dlaczego bowiem kto inny ze swoim sumieniem ma być sędzią mojej wolności.

СИН: ...ибо для чего моей свободе быть судимой чужою совестью?

БЕЗ: Ибо моя свобода не подлежит суду чужой совести.

ТИЦ: Зачем мне мою свободу подчинять приговору чужого рассудка?

Ponieważ w niektórych pytaniach pozornych (łączących się zazwyczaj w sekwencje) nie ma eksplicytnie (na poziomie formy) zawartej informacji

³ Analiza form i funkcji zdań pytających w listach została przeprowadzona np. przez A. Kałkowską (Kałkowska 1993: 196–202).

o nadawcy czy odbiorcy, trudne bywa nieraz ustalenie, do której sfery n/o – tradycyjnej czy zmodyfikowanej – należy konkretne zdanie pytające. Ustalenie takie – w większości wypadków arbitralne – kształtuje sytuację odbiorczą, określając stopień i jakość oddziaływania komunikatu na czytelnika (słuchacza), a więc jest istotne ze względu na funkcje perswazyjne.

1, 20

BT: Gdzie jest mędrzec? Gdzie uczony? Gdzie badacz tego, co doczesne? Czyż nie uczynił Bóg głupstwem mądrości świata?

BP: Gdzie zatem jest mędrzec? Gdzie uczony w Piśmie? Gdzie badacz tego świata? Czy Bóg nie zamienił mądrości świata w głupotę?

BL: Gdzie mędrzec? Gdzie uczony? Gdzie badacz tego świata? Czyż Bóg nie zamienił mądrości tego świata w głupotę?

СИН: Где мудрец? где книжник? где совопросник века сего? не обратил ли Бог мудрость мира сего в безумие?

БЕЗ: Где мудрец? Где книжник? Где совопросник века сего? Не обратил ли Бог мудрость мира в безумие?

ТИЩ: Где мудрец? Где книжник? Где толкователь этого века? Разве мудрость мира Бог не сделал глупостью?

Problemem, różnicującym w zakresie kategorii interrogatywności analizowane przekłady, jest kwestia używania partykuł, środków leksykalnych czy odpowiedniego szyku, które modyfikują zdania pytające pod względem prawdziwości (w wypadku pytań o rozstrzygnięcie) lub pod względem nacechowania ekspresywnego (w wypadku pytań uzupełniających):

6, 19

BT: *Czyż nie wiecie*, że ciało wasze jest przybytkiem Ducha Świętego, który w was jest, a którego macie od Boga, i że już nie należycie do samych siebie?

BP: *Czyż nie wiecie*, że ciała wasze są świątynią Świętego Ducha, który w was przebywa? Otrzymaliście Go od Boga i nie należycie do siebie.

BL: *Czy nie wiecie*, że ciało wasze jest świątynią Ducha Świętego, który w was przebywa, a którego otrzymaliście od Boga, i nie należycie już tylko do siebie.

СИН: *Не знаете ли*, что тела ваши суть храм живущего в вас Святого Духа, Которого имеете вы от Бога, и вы не свои?

БЕЗ: *Или вы не знаете*, что тело ваше есть храм Святого Духа, Который в вас, Которого вы имеете от Бога, и что вы себе не принадлежите?

ТИЩ: *Или вы не знаете*, что ваше тело – Храм Святого Духа, посланного Богом, и что вы уже не принадлежите себе?

12, 17

BT: Gdyby całe ciało było wzrokiem, *gdzież byłby słuch*? Lub gdyby całe ciało było słuchem, *gdzież byłoby powonienie*?

BP: Gdyby całe ciało było wzrokiem, *to gdzież podziałby się słuch*? Gdyby całe ciało było słuchem, *to gdzież byłoby powonienie*?

BL: A gdyby całe ciało było okiem, *gdzie wtedy słuch?* Albo gdyby całe ciało było słuchem, *gdzie wtedy węch?*

СИН: Если все тело глаз, *то где слух?* Если все слух, *то где обоняние?*

БЕЗ: Если все тело – глаз, *где слух?* Если все – слух, *где обоняние?*

ТИЩ: Если все тело – глаз, *как оно будет слышать?* А если все оно – слух, *как будет обонять?*

Obserwowane w tym kontekście zróżnicowanie przekładów (wymagające odrębnej głębokiej analizy semantycznej i stylistycznej, z uwzględnieniem m.in. zagadnień ekwiwalencji, komplementarności, skrzyżowania się oraz inkluzji poszczególnych środków językowych) może wynikać z właściwości tekstu oryginalnego, mniej lub bardziej daleko posuniętej samodzielności tłumacza, albo z cech (głównie stylistycznych) języka, na który tekst Biblii jest tłumaczony.

3.4. Różnice językowe

W zakresie realizacji sfery n/o *I Listu do Koryntian* obserwowane jest zasadnicze podobieństwo wszystkich analizowanych tekstów przekładowych. Fakt ten jest z pewnością zdeterminowany charakterem tekstu oryginalnego. Istotną rolę może też odgrywać pokrewieństwo języków polskiego i rosyjskiego. Niemniej na podstawie cytowanych wyżej fragmentów *Listu* można zaryzykować sformułowanie kilku ogólnych tez. Interpretacje te, rzecz jasna, będą miały raczej charakter wskazania na pewne zauważalne tendencje w polskich i rosyjskich przekładach Biblii, niż ambicję kategoriycznych i ostatecznych sądów. Weryfikacja tych wniosków powinna się oprzeć na szczegółowych badaniach, obejmujących swoim zasięgiem również inne teksty biblijne oraz uwzględniających różne podejścia metodologiczne.

Wstępne ustalenia odnośnie do różnic językowych dotyczą przede wszystkim stylistycznego poziomu tekstów, co nieodzwrotnie odsyła nas do kwestii utrwalenia tradycji przekładowej w obydwu językach. Otóż przekłady polskie konsekwentnie zdradzają większy stopień zakorzenienia tej tradycji, czego przyczyną tkwią w samej historii polskiej Biblii. Większe zróżnicowanie w obrębie przekładów rosyjskich może wynikać albo ze świadomej rezygnacji tłumacza ze środków tradycyjnie pojętej stylizacji biblijnej (religijnej), albo z założeń funkcjonalnych przekładu, albo z niskiego stopnia utrwalenia stylu biblijnego (religijnego) w języku ogólnonarodowym. Ostatnie wyjaśnienie wydaje się najbardziej prawdopodobne, jednorodny zaś charakter analizowanego materiału (tzw. przekłady filologiczne) je potwierdza. Przyczyny te z drugiej strony mogą kompleksowo wpływać na kształt tłumaczenia, czego przykładem może być częste użycie w ТИЩ wyrazów *Господин* i *Помазанник* w miejsce tradycyjnych *Господь* i *Христос* (*Pan* i *Chrystus*). Nawet bardzo niski stopień utrwalenia

nia tradycji przekładowej Biblii w języku rosyjskim nie dopuściłby, jak się zdaje, do tak daleko posuniętej wariacji w użyciu środków leksykalnych, określających Boga, a zatem przyczyn decyzji tłumacza należy poszukiwać w jego założeniach intencjonalnych. Trzeba dodać, że użycie nietradycyjnych określeń we wspomnianym przekładzie nie jest konsekwentne. Oprócz tego, można też wskazać na wewnętrzne zależności i proporcje w realizacji omawianej tendencji w obrębie języka rosyjskiego. Tak, БЕЗ sytuuje się z pewnością bliżej СИН niż ТИЩ, bardziej nawiązując w ten sposób do istniejącej wszak, choć i słabej, tradycji.

Kwestia następną dotyczy środków ekspresji. Niezależnie od tego, że ich inwentarz jest w literaturze przedmiotu zmodelowany (zob. np. Siwek 1992: 150–156) i drogą prostego zastosowania mógłby zostać sporządzony dla konkretnego tekstu, wydaje się, że w samym charakterze stylizacji można się dopatrywać funkcji ekspresywnych. Inwentarz środków ekspresji odznacza się pewną autonomicznością, nie jest jednak zupełnie niezależny od odmiany stylowej języka. Właściwe dla różnych stylów różne środki mogą zatem pełnić podobne funkcje ekspresywne. Interesujące w związku z tym są różnice w wykorzystywaniu stylizacji, zmierzające do identycznych celów. Biorąc pod uwagę powiązanie ekspresji z pragmatyką, którego dowodów dostarcza analiza przekładów *Listu*, można stwierdzić, iż niezależnie od przyczyn i stopnia, stylizacja sama w sobie ma znaczenie funkcjonalne. Wykorzystane teksty *I Listu do Koryntian* mogą zilustrować tę tezę. Funkcjonalność, polegająca przede wszystkim na otwarciu jak najszerszego pola realizacji dla intencji perswazyjnych nadawcy oraz wiążącej się z nimi ekspresji, w przekładach polskich odzwierciedla się głównie w tradycyjnie pojętej stylizacji religijnej, odznaczającej się podniosłością i dostojnością języka, w rosyjskich zaś – w stylizacji potocznej, nawiązującej do codziennego życia odbiorcy. Oto przykład:

9, 26

BT: Ja przeto biegnę nie jakby na oślep; walczę nie tak, jakbym zadawał ciosy w próżnię...

BP: Ja więc nie biegnę na oślep, a kiedy uderzam, nie trafiam w próżnię...

BL: Dlatego ja nie biegnę na ślepo i nie walczę tak, aby zadawać ciosy w powietrze...

СИН: И потому я бегу не так, как на неверное, бьюсь не так, чтобы только бить воздух...

БЕЗ: Итак я бегу не как впустую, ударяю кулаками не как по воздуху...

ТИЩ: Я бегу не бесцельно и не бью кулаками по воздуху...

Wzajemna zależność pomiędzy środkami językowymi, realizującymi określone funkcje pragmatyczne, oraz środkami funkcjonalnie pojętej stylizacji może stanowić odrębny problem badawczy. W kontekście konfrontatywnym oprócz określenia tych proporcji interesujące byłoby również ustalenie przyczyn zastosowania odpowiedniej stylizacji i opis jej semantycznych i pragmatycznych

implikacji. Dodatkową trudnością w związku z tym jest fakt, iż stylizacja nie obejmuje zazwyczaj konsekwentnie całego tekstu, czego wynikiem jest swoista „nierówność” stylistyczna przekładów.

Pozostałe różnice językowe znajdują swoje odzwierciedlenie w analizowanych przekładach przede wszystkim w zakresie doboru określeń synonimicznych i stopniu stosowania zwrotów frazeologicznych, zagadnienia te jednak nie dotyczą bezpośrednio sfery *n/o Listu*.

Nakreślone wyżej zjawiska łączliwości leksemów z punktu widzenia funkcjonalności tekstu stanowią tak w obrębie każdego z dwóch języków, jak i w aspekcie konfrontatywnym problem złożony i wymagający odrębnej analizy (obejmującej cały tekst utworu). Pozwoliłoby to na dokładne wyeksponowanie i szczegółowy opis właściwości poszczególnych środków leksykalnych, sporządzenie kategoryzacji w ich obrębie oraz językoznawczą (czyli opierającą się na systemie językowym, a nie intuicji) weryfikację zasadności poszczególnych rozstrzygnięć translatorskich. Zadanie takie może stać się tematem osobnej pracy.

4. PODSUMOWANIE

Sfera *n/o Listu* stanowi tylko jeden spośród wielu elementów, określających jego strukturę. Przeprowadzona analiza dotyczy więc tylko kilku zagadnień i siłą rzeczy nie pozwala na syntetyczne opisanie analizowanego utworu. Z drugiej strony, sfera *n/o*, będąc bodaj najistotniejszym czynnikiem, kształtującym strukturę gatunkową *Listu*, związana jest też z głównymi jego funkcjonalnymi wyznacznikami: perswazją i ekspresją. Jak pisze A. Kałkowska, „listy są typem tekstów, które zarówno w planie treści, jak i w planie ekspresji podporządkowane są funkcji pragmatycznej” (Kałkowska 1993: 187). Realizacja tej funkcji ma charakter intencjonalny i odnosi się głównie do illokucyjnego etapu aktu mowy.

W ramach sfery *n/o* omówione zostały przede wszystkim występujące w tekstach środki na płaszczyźnie morfologicznej i składniowej. Egzemplifikacja zjawisk była przeważnie arbitralna i zmierzała do wskazania na najbardziej typowe funkcje, pełnione przez odpowiednie środki. Funkcjonalność obejmuje jednak również inne poziomy językowe. W zakresie leksyki interesujące byłoby np. semantyczno-pragmatyczne zbadanie określeń nadawcy i odbiorcy, z kolei perspektywa badawcza, uwzględniająca całe zdania oraz fragmenty kontekstowe, pozwoliłaby na wykazanie i analizę miejsc, odznaczających się zmienną narracją, dzięki której mamy do czynienia w tekście z różnego rodzaju „dysonansami” stylistycznymi, uwypuklającymi określone treści. Potrzebny byłby wreszcie opis tak istotnego dla listów czynnika, jak zaznaczane przez badaczy współautorstwo

adresata. „Do najciekawszych cech listu, do cech, które wyznaczają listowi stanowisko najzupełniej odrębne na przestrzeni całej literatury, należy to, że bezpośrednie, ściśle zetknięcie adresata i autora, z którego wypływa list, pasuje tego adresata w pewnej mierze na współautora listu. [...] Osobowość adresata-odbiorcy, acz milkliwa, kieruje tu wypowiedzeniem autora, wytycza linie, nadaje formę jego rozmachowi twórczemu” (Skwarczyńska 1937: 73).

Na końcu warto zaznaczyć, że *I List do Koryntian* obok wzorca listu realizuje również inne gatunkowe wzorce wypowiedzi. Nie mają one oczywiście charakteru konstytutywnego (wzorzec listu pozostaje bowiem dominantą gatunkową), wpływają jednak z pewnością na formę i strukturę utworu, mając również znaczenie funkcjonalne. Wzorce te mogą realizować się w tekście bez względu na religijny charakter wypowiedzi, lub też występować w ścisłym powiązaniu z faktem przynależności tekstu do tej odmiany języka (np. elementy kazania). Wszystkie te struktury należy wyodrębnić i opisać, wskazując jednocześnie na ich korelacje, dzięki którym *I List Św. Pawła do Koryntian* staje się spójnym i artystycznie wartościowym dziełem literackim.

TEKSTY ŹRÓDŁOWE

- BT:** *Pismo Święte Nowego Testamentu w przekładzie z języka greckiego*, Poznań–Warszawa 1971 (wyd. II) (*Biblia Tysiąclecia*)
- BP:** *Pismo Święte Nowego Testamentu*, przekład z języka greckiego opracował zespół pod red. M. Wolniewicza, Poznań 1990 (*Biblia Poznańska II*)
- BL:** H. Langkammer, *Pierwszy i Drugi List do Koryntian. Tłumaczenie, wstęp i komentarz*, Lublin 1998 (*Biblia Lubelska*).
- СИН:** *Новый завет Господа нашего Иисуса Христа*, Bruxelles 1989 (*Przekład Synodalny*)
- БЕЗ:** *Новый завет Господа нашего Иисуса Христа*, перевод с греческого подлинника под ред. еп. Кассиана (Безобразова), б. м. в. 1996 (reprint z 1970 roku).
- ТИЩ:** *Первое послание коринфянам*, перевели С. Тищенко и А. Графов, «Страницы». Журнал библейско-богословского института св. апостола Андрея, nr 1 (1997), s. 22–35, nr 2 (1997), s. 163–177.

BIBLIOGRAFIA

- Bajerowa I.** (1994), *Swoistość języka religijnego i niektóre problemy jego skuteczności*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, nr 3, s. 11–17.
- Bieńkowska D.** (1993), *O przeobrażeniach polskiego stylu biblijnego*, „Stylistyka”, II, s. 101–111.
- Ceglińska A.** (2000), *Piękno papieskiego słowa*, Łódź.

- Encyklopedia języka polskiego* (1999), Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Gajda S.** (1993), *Gatunkowe wzorce wypowiedzi*, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*. Tom 2. *Współczesny język polski*, Wrocław, s. 245–258.
- Kalkowska A.** (1982), *Struktura składniowa listu*, Wrocław.
- Kalkowska A.** (1993), *Językowe wykładniki pragmatycznej funkcji listów*, „Stylistyka”, II, s. 187–205.
- Korytkowska M.** (2000), *Typy narracji a problem archaizacji biblijnej we współczesnym języku bułgarskim*, [w:] *Inspiracje chrześcijańskie w kulturze Europy*, Łódź, s. 445–453.
- Langkammer H.** (1998), *Pierwszy i Drugi List do Koryntian. Tłumaczenie, wstęp i komentarz*, Lublin.
- Makuchowska M.** (1998), *Modlitwa jako gatunek języka religijnego*, Opole.
- Napiórkowski S. C.** (1994), *Jak uprawiać teologię*, Wrocław.
- Pietrow I.** (2003), „Hymn o miłości” Św. Pawła (1Kor 13, 1–13) w przekładach na język polski i rosyjski, „Sławistyka Łódzka”, nr 1, www.kns.uni.lodz.pl
- Popowski R., Wojciechowski G.** (1994), *Grecko-polski Nowy Testament. Wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi*, Warszawa.
- Siwek G.** (1992), *Przepowiadać skuteczniej*, Kraków.
- Skwarczyńska S.** (1937) – *Teoria listu*, „Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie”, dz. I, t. IX, zes. 1.
- Skwarczyńska S.** (1975), *Wokół teorii listu (Paradoksy)*, [w:] *Pomiędzy historią a teorią literatury*, Warszawa, s. 178–186.
- Zdunkiewicz-Jedynak D.** (1996), *Językowe środki perswazji w kazaniu*, Kraków.

Ivan Petrov

**DIE ZONE DES SENDERS UND DES EMPFÄNGERS IM BRIEF DES HEILIGEN
PAULS AN KORINTHEN IM LICHT DER SPRACHLICHEN GENOLOGIE
(AUS DEM POLNISCHEN UND RUSSISCHEN MATERIAL)**

Zusammenfassung

Der Aufsatz ist der Beschreibung der formellen Exponenten der Kategorie des Senders und der Kategorie des Empfängers in der zeitgenössischen polnischen und russischen Bibelübersetzung als auch dem Problem der pragmatischen Funktionen dieser Formen gewidmet. Dabei wurde der Text „Der 1. Brief des heiligen Pauls an Korinthen“ einer Analyse unterstellt. Die methodologische Grundlage bildet hierbei die Sprachakttheorie.

Auf Grund der außersprachlichen Eigenschaften des Senders und Empfängers unterscheidet man, aus dem Standpunkt allerwissender Narration, in eine traditionelle und in eine modifizierte Zone des Senders und Empfängers.

Die Analyse bezieht sich auch auf die Probleme, die mit der Realisierung der Interrogativität verbunden sind, als auch auf sprachliche Unterschiede in russischen und polnischen Übersetzungen des Briefes.